

Data for Cwaya Pronouns

26/3/98

Subject only

me

nyi xabuzi ngáhdra
nyi xavahrtih lámáná
nyi xamundi ilany
nyi kazahna záhrzi

nyi mabih ngáhdra
nyi xamavahra lámáná
nyi xamamun ilany
nyi xamazahná záhrzi

nyi xábih ngáhdra
nyi xávahra lámáná
nyi xámun ilany
nyi xázahná xáhrzi

I hit the cow
I wiped the pot
I sucked the flour
I swallowed the meat

you (sg)

nga xuvih ngína
nga xitih xáma
nga xa'ti ngár álluda
**nga xapa ngoh'ra
nga xanga zámány

nga muvih ngína
nga manyá xáma
nga xamati ngar állu'da
nga xamapá ngoh'ra
nga xamangá zámány

ngá xúvih ngína
nga xányá xáma
nga xáti ngar állu'da
nga xápá ngoh'ra
nga xángá zámány

You shot the dog
You ate porridge
You threw the water out
You took the goat**
You saw the grasshopper

he/she/it

ngu xitih xáma
ngu xo'de xahreza
ngu xa'rahnyzi xahja
ngu xuwahzi ngan

ngu manyá xáma
ngu xamodé xahreza
ngu xama'rahnya xahja
ngu xamawáng ngan

ngu xányá xáma
ngu xóde xahreza
ngu xá'rahnya xahja
ngu xáwang ngan

He ate porridge
She ironed the cloth
It killed the person
He milked the cow

we (dual)

alangá la'rahnyzih xáhvla
alangá luxanyazi ngohnyala
alangá lanyja xahdama xahzrow

alangá lama'rahnya xáhvla
alangá lamaxonya ngohnyala
alangá lamanyá xah'dama xahzrow

alangá lá'rahnya xáhvla
alangá lúxanyazi ngohnya
alangá lánýjá xah'dama

We killed the cat
We spat saliva
We put the book on
the earth
We carried water

alangá lang'ri ngár

alangá lamang'ri ngár

alangá láng'ri ngar

we (plural)

alangár litih árboallahny
alangár lower xahreza
alangár lah buz ar nyáhdra
alangár lumazar ngo'rona

alangár lamanyár árboallahny
alangár lamawér xahreza
alangár lamabihr nyáhdra
alangár lamumár ngo'rona

alangár lánýar árboallahny
alangár láwer xahreza
alangár lábihr nyáhdra
alangár lúmár ngoh'rohna

We ate watermelon
We washed the cloth
We hit the cows
We spoke speech

Note that -r is added onto the end of the verb.

you (plural)

ngángá late wánn'da
ngángá litih xáma
ngángá lu'rahzi wá'ra

ngángá lamaté wánn'da
ngángá lamanyá xáma
ngángá lamu'ru wá'ra

ngángá láté wánn'da
ngángá lánýá xáma
ngángá lú'ru wá'ra

You sharpened the knife
You ate the porridge
You cut the tree

ngángá lann'da ngúbur

ngangá lamandá ngúbur

ngangá lánndá ngúbur

You slept on the sleeping planks

they

élángá liya ngan
élángá laxuzi ngohna
élángá luwandi ngohná

élángá lama yu ngan
élángá lamaxo ngohná
élángá lamawan ngohná

élángá láyu ngan
élángá láxo ngohná
élángá láwan ngohná

They drank milk
They sowed sorghum
They starved sorghum

Object only

Note we (dual) and you (pl) have the same form and are normally distinguished by pointing.

me (nyi) (present | past | future)

tahrmpél xapányi
ngin ngá ngirrihnyi
ngah'dri nguvihnyi
ngahji ngavihnyi
ngin ngahrmuzányi
lá'rahnggá lirrihnyi
wábba zahbuzinyi
náanna xahzininyi
xahji xuvihnyi

tahrmpél xamanyi ápá
ngin ngá ngamanyi irrih
ngah'dri ngamanyuvih
ngahji ngamanyává
ngin ngamanyi arahm
lá'rahnggá lamanyirrih
wábba xamanyibih
náanna xamanyizéné
xahji xamanyuvih

tahrmpel xányi apá
ngin ngá ngányi irrih
ngah'dri ngányúvih
ngahji ngányává
ngin ngányi arahm
lá'rahnggá lányirrih
wábba xáhyibih
náanna xányi zéné
xahji xányuvih

The lorry carried me
This dog chased me
The cow hit me
The boy stoned me
The dog bit me
The donkey carried me
The father hit me
The mother advised me
The man shot me

(lla)

nyá'rahnggá nyirrilla
inyji nyavilla
lahbbá labuzilla
lahnná lazinilla
lahji luvilla

nyá'rahnggá nyaméllirrih
inyji nyaméllavá
lahbbá laméllabih
lahnná laméllazené
lahji lamélluvih

nyá'rahnggá nyéllairrih
inyji nyéllavá
lahbbá léllabih
lahnná léllazené
lahji lélluvih

The donkeys carried me
The boys stoned me
The fathers hit me
The mothers advised me
The men shot me

you (sg) (nga)

tahrmpél xapánga
zúma zarmuzánga
ngoh'ra ngirránga
wánnda xu'razánya
mahr'ta xarmuzánga
náanna xabuzánga
ngáh'dri ngahzénga
mahrta xapánga
xaxrá xangánga
wábba xumacánga
xahji xa'dénga

tahrmpél xamángá apá
zúma zamángarahm
ngoh'ra ngamánga irrih
wánnda xamángu'ra
mahr'ta xamángarahm
náanna xamángabih
ngáh'dri ngamángazé
mahrta xamángapá
xaxrá xamángangá
wábba xamángunaca

tahrmpél xángá apá
zúma zángá arahm
ngoh'ra ngánga irrih
wánnda xángu'ru
mahr'ta xángarahm
náanna xángabih
ngáh'dri ngángazé
mahrta xángapá
xaxrá xángangá
wábba xángumáca

The lorry carried you
The snake bit you
The goat chased you
The knife cut you
The horse bit you
The mother hit you
The cow stabbed you
The horse carried you
The hen saw you
The father told you
The man made you

(lla)

nyahdri nyabuzálla
 nyahdri nyahzálla
 yahmrahta yapálla
 yúma yarmuzálla
 yaxrá yangálla
 lahbbá lumacálla

nyahdri nyamálla bih
 nyahdri nyamállazé
 yahmrahta yamállapá
 yúma yamállarahm
 yaxrá yamállangá
 lahbbá lamállumáca

nyahdri nyálla bih
 nyahdri nyállazé
 yahmrahta yállapá
 yúma yállarahm
 yaxrá yállangá
 lahbbá lállahumáca

The cows hit you
 The cows stabbed you
 The horses carried you
 The snakes bit you
 The hens saw you
 The fathers told you

he/she/it

xapa tahrmpél
 xa'ti wabba
 xirrih ngin
 xapa ngó'ra
 zabuzi ngahji
 nganga xaxrá
 xamaka wábbá
 xitih wángâl

xamá tahrmpél apá
 xamá wabba'ti
 xámá ngin irrih
 xamá ngó'rapá
 zamá ngahjibih
 ngamá xaxrángá
 xamá wábbamaká
 xamá wángâl nyá

xátahrmpél apá
 xáwabba'ti
 xángin irrih
 xángó'ra pá
 zángahjibih
 ngá xaxrángá
 xáwábbamaká
 xáwángâl nyá

The lorry carried him
 The father got him out
 The dog chased her
 The goat took it
 The boy hit it
 The hen saw it
 The father looked it
 The sheep ate it

xapa é'ra
 zabuz inyji
 nganga yaxrá
 xamaka lahbbá
 xitih yángâl

xam é'rapá
 zam inyjibih
 ngamá yaxrángá
 xamá lahbbámáká
 xamá yángâl nyá

xé'ra pá
 zínyjibih
 ngáyaxrángá
 xáláhbbámáká
 xáyángâl nyá

The goats took it
 The boys hit it
 The hens saw it
 The fathers looked it
 The sheep (pl) ate it

we (dual) (ja)

tahrmpél xapája
 ngamon ngitája
 inyji nyazenája
 nánna xi'rája
 xáhmi xu'rahzája
 ngahji ngahnyjája koh'ra
 lo'tar lirrása

tahrmpél xamája apá
 ngamon ngamájanya
 inyji nyamájazené
 nánna xamájahi'ri
 xahmi xamáju'ru
 ngahji ngamájanyjá koh'ra
 lo'tar lamájirrih

tahrmpél xája apá
 ngamon ngájanya
 inyji nyájazené
 nánna xájahi'ri
 xahmi xáju'ru
 ngahji ngájanyjá koh'ra
 lo'tar lájirrih

The lorry carried us (d)
 The fingers pained us
 The boy
 The mother sucked us
 The grandfather hurt us
 The boy put us in tree
 The monkey chased us

(jalla)

lahnná li'rájalla
 lahbbá yahxakayájalla
 lahxmi lu'rahzájalla
 inyji nyahnyjájalla xahzraw
 nyo'tar nyirrájalla

lahnná lamájalli'ri
 lahbbá yamájallaxakayá
 lahxmi lamájallu'ru
 inyji nyamájallanyjá xahzraw
 nyo'tar nyamájallirrih

lahnná lájalli'ri
 lahbbá yájallaxakayá
 lahxmi lájallu'ru
 inyji nyájallanyjá xahzraw
 nyo'tar nyájallirrih

The mothers suckled us
 The fathers tied us
 The grandfathers cut us
 The boys put us on earth
 The monkeys chased us

we (plural) (jar)

tahrmpél xapájar
 wabba xa'dahngazájar
 nánna xawéjar

tahrmpél xamája apár
 wábbá xamája'dáhngar
 nánna xamájawér

tahrmpél xája apar
 wabba xája'dahngar
 nánna xájawér

The lorry carried us (pl)
 The father sent us
 The mother washed us

lahji lozanájar
ixahri xahdahngazájar
xahji xicájar
wa'ra xavájar
náanna xapájar
nger ngangájar

lahji lamájozanár
ixahri xamájadáhngar
xahji xamájicír
wa'ra xamájavár
náanna xamájapár
nger ngamájangár

lahji lájazanár
ixahri xájadáhngar
xahji xájicír
wa'ra xájavár
náanna xájapár
nger ngájangár

The people helped us
The uncle sent us
The man drank us
The tree fell us
The mother carried us
The girl saw us

(jallar)

lixri lahdahngazájallar
lahji licájallar
ya'ra yavájallar
lahnná lapájallar
nyer nyangájallar

lixri lamájalladáhngar
lahji lamájallícír
ja'ra yamájallavár
lahnná lamájallapár
nyer nyamájallangár

lixri lájalladáhngar
lihji lájallícír
ya'ra yájallavár
lahnná lájallapár
nyer nyájallangár

The uncles sent us
The men drank us
The trees fell us
The mothers carried us
The girls saw us

you (plural) (ja)

yá yodája
ngin ngirrája
ngasa ngamazája
'tahrmpel xapája
xáhvla xangája
ngáhdri nguvája
xahji xavája
wábba xahnnasája

yá yamájadé
ngin ngamájirrih
ngasa ngamájamáhza
'tahrmpel xamájapá
xáhvla xamájanga
ngáhdri ngamájuvih
xahji xamájavá
wábba xamája nása

yá yájudé
ngin ngájirrih
ngasa ngájamáhza
'tahrmpel xájapá
xáhvla xájangá
ngáhdri ngájuvih
xahji xájavá
wábba xájanása

The fire burnt you
The dog chased you
The mud caught you
The lorry carried you
The cat saw you
The cow hit you
The man stoned you
The father refused (to) you

(jalla)

nyin nyarmuzá
nyin nyirrájalla
láhvla langájalla
nyáhdri nyuvájalla
lahji lavájalla
lahbbá lahna sájalla

nyin nyamájalla rám
nyin nyamájallirrih
láhvla lamájallangá
nyahdri nyamájalluvih
lahji lamájallavá
lahbbá lamájallanása

nyin nyájalla ram
nyin nyájallirrih
láhvla lájallangá
nyahdri nyájalluvih
lahji lájallavá
lahbbá lájallanása

The dogs bit you
The dogs chased you
The cats saw you
The cows hit you
The men stoned you
The men refused (to) you

they

lapala tahrmpél
xuvihla xahji
luvihla ngómme
labuzala nanna
lapala ngó'ra
li'rila náanna
nyanyjala wábba
ya'rahnyzala ngaji
luwa'rila xáhvla

lamala tahrmpél apá
lamala xahji uvih
lamala ngommúvih
lamala nánnabih
lamala ngó'rapá
lamala nánni'ri
nyamala wábba nyjá
yamala ngahji 'rahnya
lamala xáhvla wá'ri

lala tahrmpél apá
lala xahji uvih
lala ngommuvih
lala nánnabih
lala ngó'rapá
lala nánni'ri
nyala wábba nyja
yala ngahji 'rahnya
lala xáhvla wá'ri

The lorry carried them
The man shot them
The police shot them
The mother hit them
The goat took them
The mother sucked them
The father put them
The boy killed them
The cat returned them

langala inyji
lapala é'ra
li'rila lahnná

lamal inyjangá
lamal é'ra pá
lamala lahnni'ri

lal inyji angá
lalahé'ra pá
lala lahnn i'ri

The boys saw them
The goats took them
The mothers sucked them

nya nyjala lahbbá
ya 'rahnyzala inyi
luwa' rila láhvla

nyamala lahbbá nyjá
yama! inyi 'rahnya
lamala láhvla wá'ri

nyala lahbbá nyjá
yal inyii 'rahnya
lala lahvla wá'ri

The fathers put them
The boys killed them
The cats returned them

Subject and object (sentence (present) | present | past | future)

I / you (sg) (nyi / nga)

nyi xapánga
nyi xazánga
nyi xadahngazánga
nyi xahridánga

nyi xamángápá
nyi xamángáza
nyi xamángadáhnga
nyi xamángaridí

nyi xángápá
nyi xángáza
nyi xángadáhnga
nyi xángaridí

I took you (sg)
I gave you (sg)
I sent you
I played with you

I / he (nyi / concord)

xazahnyi
zavanyi
xawanyi
xabuzinyi
ngitihnyi
xapanyi

xamanyazá
zamanyavá
xamanyawá
xamanyibih
ngamanyá
xamanyapá

xanyazá
zanyavá
xanyawá
xanyibih
nganyinyá
xanyapá

I gave him
I stoned it
I married her
I punished him
I ate it
I took it

I / you (pl) (nyi / ja)

nyi xapája
nyi xabuxánga
nyi xirránga
nyi xangánga

nyi xamájapá
nyi xamájabih
nyi xamájirrih
nyi xamájangá

nyi xájapá
nyi xájabih
nyi xájirrih
nyi xájangá

I took you (pl)
I hit you (pl)
I chased you (pl)
I saw you (pl)

I / them (la / concord)

yitihla
nyangasila
lazila
lanyjila

ya + me + i + la
yamelanyá
nyamelangása
lamelazé
lamelanyjá

ya + i + la + nya
yelanyá
nyelangása
lelazé
lelanyjá

I ate them
I showed them
I stabbed them
I put them

(nyi / la)

nyi xabuzihla

nyi xamelabih

nyi xalabih

I hit them

you (sg) / me (nga / nyi)

nga xaváhnyi
nga xuvihnyi
nga xudazáhnyi
nga xaridínyi
nga xalahngzínyi

nga xamányává
nga xamányuvih
nga xamányudáza
nga xamányiridí
nga xamányí lánhnga

nga xányavá
nga xányuvih
nga xányudáza
nga xányiridí
nga xányí lánhnga

You stoned me
You shot me
You blew me
You danced me
You knew me

you (sg) / him (nga / concord)

ngirrihnga	ngamangirrih	ngangirrih	You chased it
za'tasanga	zamanga'tasa	zanga'tasa	You sharpened it
xitanga	xamanganyá	xanganyá	You ate it
xang'ringa	xamangangah'ri	xangangah'ri	You carried water ??
zawenga	zamangawé	zangawé	You washed it
zazngannánga	zamangazanganná	zangazanganná	You remembered it

you (sg) / us (dual) (nga / ja)

nga xazája	nga xamájazá	nga xájazá	You gave us
nga xirrahja	nga xamájirrih	nga xájirrih	You chased us
nga xannája	nga xamájanná	nga xájanná	You refused us
nga xanndéja	nga xamájanndé	nga xájanndé	You laid us down
nga xarillája	nga xamájarilli	nga xájarilli	You stopped us

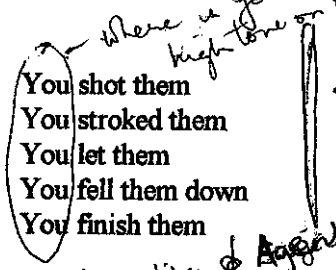
you (sg) / us (plural) (nga / jar)

nga xazájar	nga xamájazár	nga xájazár	You gave us
nga xazahmzájar	nga xamájahzáma	nga xájazáhma	You fried us
nga xahm'rahzájar	nga xamájamah'ri	nga xájamah'ri	You slept us
nga xaxahlbájar	nga xamájaxalbi	nga xájaxahlbi	You hid us

you (sg) / they (la / concord)

nyuvihla	nyamáluvih	nyaluvih	You shot them
ngatela	nyamalaté	nyalaté	You stroked them
larajcala	lamalaráhca	lalaráhca	You let them
lahb'réla	lamalabah're	lalabáhré	You fell them down
ya'tála	yamala'ti	yala'ti	You finish them

CP S^a Pa F V^o

*where is you? Nk
high tone on ma
?
Looks like of Agent
or is - a - the Agent*

he / me (ngu / nyi)

ngu xangányi	ngu xamányinga	ngu xányangá	He saw me
(concord / nyi)			
xitihnyi	xamányinyá	xányinyá	It ate me
ngapányi	ngamányapá	ngányapá	It carried me
ngarahmzinyi	ngamányirahma	ngányirahma	It pumped be
zaxo'dizinyi	zamányi xo'da	zányixo'da	He picked out me
za'rellányi	xamányi 'rélla	xányi'réllá	He sighted me

he / you (sg) (ngu / nga)

ngu xangasánga	ngu xamángangása	ngu xángangása	He showed you

ngu xavánga	ngu xamángavá	ngu xángavá	She stoned you	
(concord / nga)				
zaramuzánga	zamángaráhm	zángaráhm	It bit you	
xakénga	xamángáké	xángáké	It destroyed you	
licínga	lamángicí	lángicí	He drank you	
ngabzánga	ngamángabá	ngángabá	He threw you	
he / him (ngu / concord)				
ngahji ngitih xáma	xihtihngu	xamangunyá	xángunyá	The boy eats porridge
nger ngapa zájawa	zapangu	zamangupá	zánguapá	The girl carries sand
nánna xuwandi maréxany	xuwandingu	xamanguwan	xanguwan	Mother harvests sorghum
lavá larmuzi xahja	larmuzingu	lamanguarahm	languarahm	The mosquito bites the person
waxor xattih laxohra	latihngu	lamanguatih	languatih	The baobab tree has fruit
zúma zha'rohnyzi xáhdá	xa'rihnyzingu	xamangu'rahnya	xangu'rahnya	The snake bites the frog

Why no high tone for 0? $0 \cdot \overset{a}{\cdot} \cdot 0 = \phi$

he / us (dual) (ngu / ja)

ngu xuwa'rája	ngu xamájawa'rí	ngu xájawa'rí	He returned us
ngu xu'razája	ngu xamáju'ru	ngu xáju'ru	It cut us
(concord / ja)			
xa'tasája	xamája'tasá	xája'tasá	He sharpened us
ngunnsája	ngamájunnasá	ngájunnasá	He cleaned us
zallasája	zamájallasá	zájallasá	He hopped us

he / us (pl) (ngu / jar)

ngu xahvizájar	ngu xamájavíngar	ngu xájavíngar	He shaved us
(concord / jar)			
xangizájar	xamájangizír	xájangizír	He pointed us
ngawájar	ngamájawár	ngájawár	He married us
xanginsájar	zamájangínasar	zájangínasar	He appeared to us

he / you (pl) (concord / ja)

xamumája	xamájamí	xájamí	He moved you
ngazenája	ngamájazené	ngájazené	He abused you
xabizája	xamájabez	xájabez	He threw out you

he / them (ngu / concord)

ngu xadala	ngu xamaladá	ngu xaladá	He guided them

(la / concord)

xahji xapa e'rá	yapula	yamulapa	yulapá	The person takes the goats

ya + ma + la + ngu + pa

xáhvla xiya ngan
ngin ngirrih yaxrany
zulá zatih ngár
náanna xamandi ngáhla'ra
nger ngaxox'ra ndareza

ngiyula
yirrula
ngatula
ngamandula
naxox'rule

ngamulayu
yamulirrih
ngamulatih
ngamulaman
namulaxox'rá

yulapá
yulirrih
ngulatih
ngulaman
nulaxox'rá

The cat drinks milk
The dog chases the hens
The river has water
Mother cooks the stew
The girl sews clothes

we (dual) / You (sg) (anangá / lla)

anangá lumacálla
anangá lamakálla
anangá larazélla

anangá lamállumáca
anangá lamállamaká
anangá lamállarazé

anangá lállumáca
anangá lállamaká
anangá lállarazé

We told you
We looked you
We found out you

we (dual) / him (lla / la ? / concord)

xawa'rila
ngiyalla
nowela
larréla
langgusála
longangala

xamata + alá + wá'ri
xamalawa'ri
ngamallayu
namanolawé
lamalarré
lamalanggusí
lamalangohngá

ala = we
xalawa'ri
ngallayu
nánolawé
lalarré
lalanggusí
lalangohngá

We returned it
We drank it
We washed it
We descended it
We climbed it
We scratched it

we (dual) / you (pl) (anangá / jalla)

anangá lo'rájalla
anangá lavratájalla
anangá ladi'rájalla

ánangá lamájallo'ra
ánangá lamájallavahra
ánangá lamájalladi'ri

ánangá lajallo'ra
ánangá lájallavahra
ánangá lajalladi'ri

We pounded you
We wiped you
We stood you

we (dual) / them (lla / concord)

naxox'rahlla
ralahngalla
judahnasalla

namallaxox'rá
ramallalahngá
lamalludahnásá

nallaxox'rá
rallalahngá
lalludahnása

We sewed them
We sang them
We smelt it

we (pl) / you (sg) (ánangá / lla)

ánangá luwa'rállla
ánangá li'rállla
ánangá larahmúzállla

ánangá lamállawa'ri
ánangá lamállahi'ri
ánangá lamállarahm

ánangá lállawa'ri
ánangá lalahi'ri
ánangá lallarahm

We rejected you
We sucked you
We bit you

we (pl) / him (llar / concord)

xaxerallar
ngavizallar
xo'dalar

xamallaxerér
ngamallavingar
xamalo'dér

xallaxerér
ngallavingar
xalo'dér

We broke it
We vomited it
We burnt it

xa'dasalar
za'ranyzalar

xamala'dasár
zamaláh'ranyar

xaladasár
zalah'ranyar

We cooked it
We killed it

we (pl) / you (pl) (ánángá / jalla)

ánángá laxerájalla
ánángá lu'razájalla
ánángá laxurájalla

ánángá lamájallaxeré
ánángá lamájallu'ru
ánángá lamájalla xurá

ánángá lajallaxeré
ánángá lajallu'ru
ánángá lajallaxurá

We broke you
We cut you
We dug you

we (pl) / them (llar / concord)

laxerallar
laxahrrasallar
radallar
yalahngnallar

lamallaxerar
lamallaxahrrasáhr
lamalladár
yamallalahngnár

lallaxerár
lallahrrasáhr
lalladár
yallahngnár

We broke them
We feared them
We pulled them
We heard them

you (pl) / me (ngángá / lla)

ngángá lazínilla
ngángá lazílla
ngángá lizílla
ngángá lamposílla
ngángá luwazílla

ngángá laméllazené
ngángá laméllazé
ngángá laméllizí
ngángá laméllamposá
ngángá laméllawáng

ngángá léllazené
ngángá léllazé
ngángá lellizí
ngángá lellamposá
ngángá lellawáng

You quarreled me
You stabbed me
You fed me
You picked out me
You spilled me

you (pl) / him (nga / concord)

xazahnánga
lazosénga
ngazangínga

xamángázáhná
lamángázosé
ngamángázangi

xángázágná
lángázosé
ngángázangi

You (pl) swallowed it
You lost it
You walked up it

you (pl) / us (dual) (ngángá / jalla)

ngángá labuzájalla
ngángá labcájalla
ngángá laxarrasajalla
ngángá lalanggasájalla
ngángá lomájalla
ngángá laxuxacájalla

ngángá lamájallabih
ngángá lamájalla abahcé
ngángá lamájalla xarrasá
ngángá lamájallalanggasá
ngángá lamájallominá
ngángá lamájallaxuxáca

ngángá lájallabih
ngángá lájalla abahcé
ngángá lájalla xarrasá
ngángá lájallalanggasá
ngángá lájallommá
ngángá lájallaxuxáca

You hit us
You stoned us
You frightened us
You helped us
You hunted us
You slandered us

you (pl) / us (pl) (ngángá / jallar)

ngángá lirrájallar
ngángá lamandájallar

ngángá lamájallirrihr
ngángá lamájallaman

ngángá lajallirrihr
ngángá lajallaman

You chased us
You fried us

nyazéjalla
lommájalla
lizájalla

nyamájallazé
lamájallommá
lamájallizí

nyájallazé
lájallommá
lájallizí

They stabbed us
They caught us
They fed us

they / us (pl) (élángá / lla)

élángá labuzálla

élángá lamajallavarar

élángá lájallavarar

They wiped us

(concord / jallar)

la'rahnyzájallar
nyapájallar
lannájallar

lamájalla 'rahnyar
nyamájallapár
lamájallannár

lájalla 'rahnyar
nyájallapár
lajallannár

They killed us
They took us
They refused us

they / you (pl) (élángá / jalla)

élángá la'rahnyzájalla

élángá lamájalla 'rahnya

élángá lájalla 'rahnya

They killed you

(concord / jalla)

lanyjállá
ya'di'rájalla
labuzájalla
ravájalla

lamállanyjá
yamájalla 'di'rí
lamájalla bih
ramájalla vá

lállanyjá
yajalla 'di'rí
lajalla bih
rájallavá

They put you
They woke you up
They hit you
They stoned you

they / them (lla / concord)

élángá lapalla

élángá lamallapá

élangá lallapá

They took them

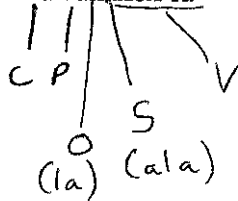
lahji lapa e'ra
láhvla liya ngan
nyin nyirrih yaxrany
rulá ratih ngár
lahnná lamandi ngáhla'ra
nyer nyahxox'ra nm'dareza

yapalla
ngiyalla
yirrihlla
ngatihlla
ngamandálla
naxox'ralla

yamallapa
ngamallayu
yamallirrih
ngamallatih
ngamallaman
namallaxox'rá

yapalla
ngallayu
yallirrih
ngallatih
ngallaman
nallaxon'ra

The people take the goats
The cats drink milk
The dogs chase the hens
The streams have water
The mothers cook the stew
The girls sew clothes

Data for Luaya Pronouns

3rd Person subject: stand alone pronoun

he / me

ngu xangányi

ngu xamányinga

ngu xányangá

He saw me

he / you (sg)

ngu xangásanga
ngu xavánga

ngu xamángangása
ngu xamángavá

ngu xángangása
ngu xángavá

He showed you
She stoned you

he / him

ngu ngguwandi
ngu nggitih
ngu nggapa
ngu nggahze
ngu nggah'rahnyzi

ngu nggamáwan
ngu nggamanyá
ngu nggamapá
ngu nggamazé
ngu nggama'rahnya

ngu nggáwan
ngu nggányá
ngu nggápá
ngu nggázé
ngu nggá'rahnya

He harvested it
He ate it
He took it
He stabbed it
He killed it

he / we (dual)

ngu xuwa'rája
ngu xu'razája

ngu xamájawa'rí
ngu xamáju'ru

ngu xájawa'rí
ngu xáju'ru

He returned us
It cut us

he / we (pl)

ngu xahvizájar

ngu xamájavíngar

ngu xájavíngar

He shaved us

he / you (pl)

ngu xahmumája
ngu xavája
ngu xangája
ngu xu'rahzája

ngu xamájamumí
ngu xamájavá
ngu xamájangá
ngu xamáju'ru

ngu xájamumí
ngu xájavá
ngu xájangá
ngu xáju'ru

He moved you
He stoned you
He saw you
He cut you

ngu nggamumája
ngu nggabuxája
ngu ngguvája
ngu nggahlahngzája
ngu nggizíja

ngu mnggamájamumí
ngu nggamájabih
ngu nggamájuvíh
ngu nggamájaláhnga
ngu nggamájizí

ngu nggájamumí
ngu nggájabih
ngu nggájuvíh
ngu ngájaláhnga
ngu nggájizí

He moved you
He hit you
He shot you
He heard you
She fed you

he / them

ngu xadala

ngu xamaladá

ngu xaladá

He guided them

they / me

élangá lalahngzília
élangá larmuzília

élangá lamélla lánnga
élangá laméllarahm

élangá lellaláhnga
élangá léllarahm

They knew me
They bit me

they / you (sg)

élangá labuzálla
élangá luválla

élangá lamállabih
élangá lamálluvíh

élangá lállabih
élangá lálluvíh

They hit you
They shot you

they / him

they / we (dual)

they / we (pl)

élangá labuzálla

élangá lamajallavarar

élangá lájallavarar

They wiped us

they / you (pl)

élangá la`rahnyzájalla

élangá lamájalla `rahnya

élangá lájalla`rahnya

They killed you

they / them

élangá lapalla

élangá lamallapá

élangá lallapá

They took them

3rd person object; subject stand alone pronoun

I / him

nyi nggazi
nyi nggawa
nyi ngganyji
nyi nggapa
nyi nggapa

nyi nggamáza
nyi nggamawá
nyi nggamanyjá
nyi nggamapá
nyi nggamabih

nyi nggáza
nyi nggáwá
nyi nggányjá
nyi nggápá
nyi nggábih

I gave him ???
I married her
I put it ??
I took it
I hit him

you (sg) / him

nga nggawe
nga nggangah'ri
nga nggitih
nga ngga'tasa
nga nggirrih

nga nggamawé
nga nggamangah'ri
nga nggamanyá
nga nggama'tasá
nga nggamirrih

nga nggáwé
nga nggáangah'ri
nga nggányá
nga nggá'tasá
nga nggírrih

You washed him
You carried it
You ate it
You sharpened it
You chased it

we (dual) / him

we (pl) / him

you (pl) / him

Miscellaneous Cwaya Grammar

Elizabeth Guest 2/5/98

Demonstratives

I have only come across 2 demonstrative words. One meaning 'this' and the other 'that'.

This:

The word for 'this' is given by 'xá', where the 'x' varies according to concord agreement. Note that 'nggá' is often used instead of 'xá' for the appropriate classes.

Examples

lu'ra lá	This stick
ngin ngá	This dog
e'ra yá	These goats
xahdam ngga	This book

That:

The word for 'that' is given by 'xuwí', where the 'x' varies according to concord agreement. Note that, similarly to 'this', ngguwí is often used instead of 'xawí' for the appropriate classes.

Examples

nguwa nguwi	That billy goat
nyadhri nyuwi	Those cows
'dúnggar ngguwí	That drum
iduwan yawi	Those shoes

Possessive Pronouns

Possessive pronouns have concord agreement with the object that is possessed. The pronouns are:

my	xanyi
your (sg)	xangá
his	xangun
our (dual)	xaríh
our (plural)	xer
your (pl)	xala
their	xén

Examples

Ngin ngá nganyi.	This is my dog.
E'ra yá yarih.	These are our goats.
Nguwa nguwí ngala.	That is your billy goat.
Nyahdri nyuwí ngala.	Those are your cows
Wa'ra xuwí xangun.	That is his tree.
Iduwan yá yangun.	These are his shoes.
Xahdam nggá xen.	This is their book.
Wábba xanyi mela	My father came

ngahrciht
ngahril
ngahrilet
ngah'rendahr
ngáhvihn
ngézahr
ngisáhm
ngón
ngosahller
ngóhl
ngohny
ngumpáhl
ngunahny
ngurahny
o'dahm
opot
tahrmpel
tahrmpél
urud
uzahl
úzahr
uhmbáhr
wadrel
wal
wánn'dahng
wángal
wázen

ngahja
ngahrcihza
ngahríla
ngahríleza
ngah'rendahra
ngahvíhna
ngezáhra
ngisahma
ngóna
ngosahllera
ngóhla
ngohnya
ngumpáhla
ngunahnya
ngurahnya
o'dahma
opza
tahrmpela
tahrmpela
uruza
uzahla
uzáhra
uhmpahra
wadrela
wála
wann'dáhnga
wángála
wazena

boy, child
sesame
sky, cloud
dirt
dove
blood
sperm
winter
porcupine
excrement, stool
tears
saliva
hook
big, long basket
diarrhoea
tree, type of
forehead
lorry
car
monster
forehead
pig
door
tree, type of
fly
worm
sheep
tree, type of

Object case suffix = -ny

gálam
flá
kursih
lá'dullá
lá'dulla
lájahlá
lámmá
lampáhla
lártá
la'ráhcirrih
lá'ráhnggá
la'rihny
lasá
layína
lahbbuh
láhbórá
lahmá'ruwá
lahrmá'ra
lah'rngacá
láhzejá
linní
linníh
lisála
lojá
lórlla
lúdu
lu'ráhbillí
maréxa

gálamany
flány
kúrsihny
lá'dullány
lá'dullány
lájahlány
lámmány
lampáhlany
lartany
la'ráhcirrihny
la'rahnggany
la'rihnyany
lahahny
layínany
lahbbúhny
láhbórány
lahmá'ruwány
lahrmá'rahny
lah'rngacány
láhzejány
linníny
linníhny
lisálany
lojánny
lórllany
lúduny
lu'rahbillíny
maréxany

pen
flour
chair
insect, type of
insect, type of found in cave
tree, type of
chin
grasshopper, type of
green fennel
flower, type of
sorghum, kind of, donkey
kind of tree with edible roots
herb, type of
tree, type of
lake
dora cane
herb, type of
pottery
tree, type of
type of special herb root
edible root of palm leaf
sycamore tree
weevil
joint
testes
tree, type of dum
insect, type of
sorghum, type of

mahrta
nga'rá
ngá'ráhnggá
ngah'rngacá
ngúwá
oráh
órtá
ózáhmpá
óhllá
táksih
tahrabéza
wánní

Object case suffix = -ngu

ampuh
kannih
náanna
ngalla
ngómme
ngoh'tí
ojé
oka
ommá
wábbá

Object case suffix = none

éhra
ába'ru
inya
lah'rja
lé'da
nga'ra
zar
zárzi
za'ru
sima
ziju
zixih
lá'ra
wa'dala
xalu
zárbabála
ngála'ra
xa'reya

Object case suffix: irregular

áwa

mahrtany
nga'rány
ngá'ráhnggány
ngah'rngacáhny
nguwány
orány
órtáhny
ózáhmpáhny
ólláhny
táksiny
tahrbézahny
wánníny

ampuhngu
kannihngu
náannangu
ngallangu
ngómméngu
ngoh'tingu
ojengu
okahngu
ommahngu
wábbángu

éhra
ába'ru
inya
lah'rja
lé'da
nga'ra
zar
zárzi
za'ru
sima
ziju
zixih
lá'ra
wa'dala
xalu
zárbabála
ngála'ra
xa'reya

áwáw

horse
gum
sorghum, type of
insect, type of
billy goat
husband
bowl
ostrich
oesophagus
taxi
table
snake, type of

5th born girl
2nd born girl
mother
3rd born boy
police
2nd born boy
3rd born girl
first born boy
4th born boy
father

leopard
fog
mouth
insect, type of
coconut
kid
rope
meat
hair
scorpion
intestines, gut
thorn
salt
mucus
smoke
herb, type of
stew
guinea fowl

moon